

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ANDEN AFDELING

SAG HASANBASIC mod SCHWEIZ

(Klage nr. 52166/09)

DOM

STRASBOURG

Den 11. juni 2013

ENDELIG

07-10-2013

Denne dom er endelig i medfør af Konventionens artikel 44, stk. 2. Der kan foretages mindre formelle ændringer i dommen.

I sagen Hasanbasic mod Schweiz

har den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (anden afdeling), der har behandlet sagen

i ét kammer bestående af:

Guido Raimondi, *formand*,

Danutė Jočienė,

Peer Lorenzen,

András Sajó,

Işıl Karakaş,

Nebojša Vučinić,

Helen Keller, *dommere*,

og Stanley Naismith, *justitssekretær for afdelingen*,

efter at have voteret i lukket retsmøde den 12. februar 2013 og

21. maj 2013,

dags dato afsagt følgende dom:

PROCEDURE

1. Baggrunden for sagen er en klage (nr. 52166/09), der er rettet mod Det Schweiziske Forbund, idet to statsborgere fra Bosnien-Hercegovina, Nusret Hasanbasic ("den mandlige klager") og Blazenka Hasanbasic-Zucko ("den kvindelige klager"), den 16. september 2009 indgav en klage til Domstolen i medfør af artikel 34 Konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder ("Konventionen").

2. Klagerne er repræsenteret ved C. Flückiger, der er advokat i Bern. Den schweiziske regering ("Regeringen") er repræsenteret ved dennes repræsentant, A. Scheidegger, fra forbundsjustitskontorets enhed for EU-ret og international beskyttelse af menneskerettighederne.

3. Klagerne påstår, at myndighedernes afvisning af at meddele den første klager en etableringstilladelse ikke var nødvendig i et demokratisk samfund, og at der dermed er sket en overtrædelse af Konventionens artikel 8.

4. Regeringen blev underrettet om klagen den 7. december 2010. Det blev endvidere besluttet, således som det er muligt i medfør af Konventionens artikel 29, stk.1, at kammeret samtidigt skulle træffe afgørelse om, hvorvidt klagen kunne antages til behandling, og tage stilling til klagens grundlag. Regeringen i Bosnien-Hercegovina har ikke påberåbt sig sin ret til at afgive skriftlige bemærkninger i medfør af Konventionens artikel 36, stk. 1.

5. Domstolens afdelinger blev omlagt den 1. februar 2011. Anden afdeling fik tildelt klagen (regel 25, stk. 1 og 52, stk. 1, i reglementet).

SAGENS BAGGRUND

I. DE FAKTISKE OMSTÆNDIGHEDER I SAGEN

6. Den mandlige klager er født i 1956 og bosat i Bosnien; og den kvindelige klager er født i 1951 og bosat i Bern.

7. Den kvindelige klager ankom til Schweiz i 1969. Hun fik i 1979 tilladelse til at etablere sig i Schweiz.

8. Den første klager fik i 1979 og 1982 to børn i et ægteskab med X. Et af børnene er bosat i Bosnien-Hercegovina. Ægteskabet er efterfølgende opløst. Den mandlige klager fik ligeledes i 1982 et barn med den kvindelige klager, som han giftede sig med på en ikke oplyst dato.

9. Den mandlige klager indrejste i Schweiz i januar 1983 og opholdt sig der sammen med sin hustru frem til august 2004. Han fik først opholdstilladelse og fra 1993 etableringstilladelse.

10. Klagernes andet barn blev født i 1984.

11. I 1991 indrejste ét af den mandlige klagers børn fra første ægteskab i Schweiz i forbindelse med familiesammenføring.

12. Den mandlige klager henvendte sig i august 2004 til fremmedpolitiet (*Fremdenpolizei*) i Bern kommune og oplyste, at han ville udrejse definitivt til sit oprindelsesland, hvor han havde ladet et hus opføre. Hans etableringstilladelse ophørte som følge heraf. Han fik endvidere udbetalt sine pensionsrettigheder fra sin pensionskasse.

13. Klageren vendte i december 2004 tilbage til Schweiz på et turistvisum og boede hos sin hustru, indtil han på et tidspunkt, der ikke er præcist oplyst, forlod Schweiz, efter at forbundsdomstolen, *Tribunal fédéral*, havde afsagt en dom den 6. marts 2009 (nedenstående præmis 20; jf. ligeledes nedenstående præmis 23).

14. Den 10. juni 2005 indgav den kvindelige klager, der har haft en etableringstilladelse i Schweiz siden 1979, en anmodning til Bern kommune om familiesammenføring med sin ægtemand.

15. Den 17. juli 2005 fik den mandlige klager et infarkt.

16. Anmodningen blev ved en afgørelse af 23. november 2006 afvist, og der blev fastsat en frist for den mandlige klagers udrejse. Kommunen vurderede, at afvisningen var berettiget på grund af familiens afhængighed af offentlig bistand og dens gæld, der var vokset til ca. 160.000 schweizerfranc (CHF), dvs. ca. 133.300 euro (EUR). Den mandlige klager var i øvrigt blevet dømt for 9 forseelser mellem 1995 og 2002 (bøder, der kunne beløbe sig op til 400 CHF, samt en fængselsdom på 17 dage (i alt) for flere overtrædelser af færdselsloven og krænkelse af husfreden).

17. Den kvindelige klager indgav en klage over afgørelsen fra Bern Kommune. Klagen blev afvist den 26. juni 2007 ved en afgørelse fra direktoratet for politi og militære anliggender i kantonen Bern.

18. Den mandlige klager fik ved dom, der blev afsagt af forbundsdomstolen, *Tribunal fédéral*, den 9. oktober 2008 (ATF 9C_395/2008) tilkendt en invalidepension på 25 %. Denne pension ville klager ikke få udbetalt, hvis han vendte tilbage til Bosnien-Hercegovina, idet der kun udbetales pensioner fra 50 % til personer, der er bosat i udlandet (jf. præmis 26 nedenfor).

19. Den 13. oktober 2008 afviste den administrative domstol for kantonen Bern en klage mod afgørelsen fra direktoratet for politi og militære anliggender.

20. Forbundsdomstolen afviste en anden klage, der var blevet fremsat af klagerne, i sidste instans den 6. marts 2009. Denne dom blev forkyndt for klagerne den 16. marts 2009.

Forbundsdomstolen vurderede, for så vidt som klagerne havde gjort gældende, at den første klager ikke var bevidst om konsekvenserne af udrejseerklæringen, og at der reelt ikke var tale om tildeling af en ny opholdstilladelse, men om manglende fornyelse af en tilladelse, som han havde haft i årevis, at han tydeligt havde givet udtryk for sin hensigt om at forlade Schweiz definitivt. Forbundsdomstolen henviste ligeledes til, at klager havde begået flere lovovertrædelser, der skulle tages højde for, også selv om klager ikke havde begået nye lovovertrædelser siden 2002. Forbundsdomstolen vurderede ligeledes, at det var relevant, at klagerne havde opbygget en betydelig gæld (215 konstateringer om manglende aktiver for et samlet beløb på 219.056,55 CHF, dvs. ca. 182.550 EUR). De har i øvrigt modtaget offentlig bistand for et beløb på næsten 150.000 CHF, dvs. ca. 125.000 EUR i perioden mellem 1994 og 2001 og på 183.000 CHF (ca. 152.500 EUR) i perioden mellem oktober 2003 og marts 2008. Desuden vurderede forbundsdomstolen, at klagerne ligeledes ville være afhængige af bistand i fremtiden.

Forbundsdomstolen rejste ikke tvivl om, at klagerne havde boet længe i Schweiz, og at de havde et betydeligt socialt netværk i landet. Det ville uden tvivl være et problem for dem at vende tilbage til deres land. Forbundsdomstolen henviste samtidigt til, at den mandlige klager havde ladet et hus opføre i sit oprindelsesland, og at hans datter fra første ægteskab og hans søster boede i det land. Forbundsdomstolen vurderede med hensyn til klagers helbredsproblemer, at den medicinske infrastruktur i Bosnien-Hercegovina ville være i stand til at stille de nødvendige lægemidler og behandlinger til rådighed for ham. Endelig skulle påstanden om, at den kvindelige klager, der er af kroatisk oprindelse, ikke skulle kunne følge sin mand til Bosnien-Hercegovina af etniske og politiske årsager, ikke være dokumenteret. Forbundsdomstolen vurderede i denne henseende, at klagerne ikke ville have ladet et hus opføre i Bosnien-Hercegovina, hvis den

kvindelige klager ikke skulle kunne opholde sig der på grund af sin oprindelse.

21. Det fremgår af en lægeerklæring, der udstedt den 12. maj 2009 af lægerne B.M. og F.A., der er specialiserede inden for endokrinologi og diabetologi, at klager lider af svær diabetes, og at han har fået en hjerteoperation (bypassoperation) efter infarkt i juli 2005 (jf. ovenstående præmis 15). Hans dårlige helbredstilstand skulle navnlig tvinge ham til at tage 18 forskellige lægemidler og to typer insulin. Disse læger vurderer, at lægemidlerne ikke er tilgængelige i Bosnien-Hercegovina. Det fremgår endvidere, at klager lider af depression, og at selvmord ikke vil kunne udelukkes, hvis klager ikke tager de ordinerede lægemidler. Klagers helbredstilstand skulle være stabiliseret ved hjælp af behandlingen, men hvis han vender tilbage til sit oprindelsesland, er der en alvorlig risiko for hans helbredstilstand, der endog kan føre til hans død.

22. Efter anmodning fra Domstolen fremsendte klager de nyeste lægeerklæringer. Det fremgår navnlig heraf, at klager havde haft dekompenseret hjerteinsufficiens, lungeinfiltrater, en hyperglykæmisk krise og atypiske brystmerter, der krævede indlæggelse i perioden fra den 11. til den 16. august 2011. Klagers depression, herunder risikoen for klagers selvmord samt hans afhængighed af en stor mængde lægemidler, bekræftes ligeledes i lægeerklæringerne. EKG-resultaterne viste sig til gengæld at være ganske positive.

23. Klagernes advokat informerede ved brev af 21. december 2012 Domstolen om, at den mandlige klager havde taget dommen fra Forbundsdomstolen til efterretning ved at forlade Schweiz og rejse til Bosnien på en ikke nærmere oplyst dato. Det er ligeledes nærmere oplyst, at han med et turistvisum sporadisk kan rejse ind i Schweiz i perioder af maksimalt tre måneder.

II. RELEVANT NATIONAL RET

24. Opholdsretten for en ægtefælle til en schweizisk statsborger samt de betingelser, der skal opfyldes for fornyelse af dennes opholdstilladelse, reguleres af den tidligere lov om udlændinges ophold og etablering af 26. marts 1931 (herefter: "LSEE"), hvor de relevante bestemmelser har følgende ordlyd:

§ 10, stk. 1

"Udlændingen kan udvises fra Schweiz eller en kanton af følgende årsager:

a. Hvis udlændingen af en retlig myndighed er kendt skyldig i en strafbar handling;

(...)

d. hvis udlændingen, eller en person, som udlændingen er forpligtet til at forsørge, kontinuerligt og i vid udstrækning ligger den offentlige forsorg til byrde.”

§ 11, stk. 3

”Der bliver kun truffet afgørelse om udvisning, hvis dette forekommer passende under hensyn til samtlige omstændigheder (...).”

§ 17, stk. 2

”Hvis (...) udlændingen har tilladelse til etablering, har dennes ægtefælle opholdstilladelse, så længe ægtefællerne bor sammen. Efter et uafbrudt ophold i fem år opnår ægtefællen ligeledes tilladelse til etablering (...). Disse rettigheder ophører, hvis rettighedshaveren har handlet i strid med den offentlige orden.”

25. § 11, stk. 3, i LSEE er konkretiseret ved § 16, stk. 3, i de tidligere bestemmelser i LSEE fra 1. marts 1949:

”Til vurdering af, hvad der er rimeligt (lovens § 11, stk. 3), tager myndigheden navnlig højde for alvoren af udlændingens lovovertrædelse, varigheden af den pågældende persons ophold i Schweiz og det tab, den pågældende måtte lide sammen med familien på grund af udvisningen. Selv om en udvisning reelt måtte forekomme retligt berettiget ifølge lovens § 10, stk. 1, litra a) eller b), men den på grund af omstændighederne ikke er hensigtsmæssig, vil udlændingen blive truet med udvisning. Truslen vil blive forkyndt i form af en skriftlig og begrundet afgørelse, hvori det anføres, hvad der forventes af udlændingen. ”

26. § 29 i forbundsloven om invalideforsikring (LAI) af 19. juni 1959 regulerer, hvornår retten til pension indtræder, og udbetaling af pensionen i medfør af denne lov. Dens stk. 4 har følgende ordlyd:

”Pensioner, der svarer til en invaliditetsgrad på under 50 %, udbetales alene til sikrede, der har bopæl og sædvanligt opholdssted i Schweiz (§ 13 i forbundsloven om den generelle del af socialsikringsretten). Denne betingelse skal ligeledes være opfyldt af de nære, til hvilke der gøres krav på en ydelse.”

RETLIGE BETRAGTNINGER

I. OM DEN PÅSTÅEDE OVERTRÆDELSE AF KONVENTIONENS ARTIKEL 8

27. Klagerne påstår, at myndighedernes afvisning af at meddele den

første klager en etableringstilladelse, efter at han har boet i Schweiz i mere end tyve år og kun forladt landet i fire måneder, er urimelig og som følge heraf ikke ”nødvendig” i et demokratisk samfund”. Der skulle herefter været sket en krænkelse af artikel 8, der har følgende ordlyd:

”1. Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance.

2. Ingen offentlig myndighed kan gøre indgreb i udøvelsen af denne ret, undtagen for så vidt det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed eller landets økonomiske velfærd, for at forebygge uro eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres ret og frihed.”

28. Regeringen gør indsigelse mod denne påstand.

A. Om antagelse til realitetsbehandling

29. Domstolen konstaterer, at klagen ikke er åbenbart ugrundet i henhold til Konventionens artikel 35, stk. 3, litra a). Domstolen henviser i øvrigt til, at klagen ikke er i konflikt med nogen anden afvisningsgrund. Klagen erklæres hermed for egnet til realitetsbehandling.

B. Om realiteten

1. Parternes påstande

a) Klager

30. Klagerne begrænser sig i deres bemærkninger af 16. maj 2011 til at konstatere, at Regeringen fuldt ud har bekræftet de nationale domstoles holdninger. Klagerne begrænser sig herefter til at bestride alle Regeringens bemærkninger, samtidigt med at de bekræfter de argumenter, der er fremført i deres klage.

31. Klagerne har i deres klage, i modsætning til de argumenter der er fremført af de schweiziske domstole, hævdet, at det netop er i offentlighedens interesse og til gavn for landets økonomiske velfærd, at den mandlige klager kan forblive i Schweiz for at forsøge at nedbringe sin gæld til myndighederne. De understreger i denne henseende, at klager ikke vil være berettiget til invalidepension, hvis han ikke længere bor i Schweiz, idet invaliditetsgraden ikke er på 50 %. De ville endvidere ikke have nogen mulighed for at finde lønnet beskæftigelse på grund af den katastrofale økonomiske situation og høje arbejdsløshed i Bosnien-Hercegovina.

32. Klagerne påstår endvidere, at de lovovertrædelser, der er begået af klager, - sammenlignet med sagen *Emre mod Schweiz*, nr. 42034/04, af 22. maj 2008, hvori Domstolen udtalte, at der var sket en krænkelse af artikel 8 på grund af udvisningen af en tyrkisk klager fra Schweiz, der var idømt frihedsstraffe på mere end 18 måneder - ikke vejer tungere.

33. Såfremt Forbundsdomstolen måtte mene, at den kvindelige klager uden problemer skulle kunne følge med sin mand til Bosnien-Hercegovina, gør klagerne gældende, at hun, selv om hun har bosnisk-hercegovinsk statsborgerskab, er af kroatisk oprindelse og ankom til Schweiz i 1968 i en alder af 18 år. Hun har dermed boet i Schweiz i mere end 40 år og er således fuldt bekendt med landets kultur, sprog og sædvaner.

34. Det er ganske vist korrekt, at klagerne i 2004 havde til hensigt at vende tilbage til deres oprindelsesland for at tilbringe pensionsalderen der. Men omstændighederne blev i mellemtiden brat ændret. Den mandlige klagers helbredstilstand blev betydeligt forværret, efter at han fik et myokardieinfarkt i 2005. Klagerne påstår, at de, såfremt de tvinges tilbage til Bosnien-Hercegovina, ikke vil kunne købe de lægemidler, som den mandlige klager har behov for, på grund af ophøret med udbetaling af invalidepension og henset til landets vanskelige økonomiske situation.

35. Klagerne vurderer af disse årsager, at afvisningen af at forlænge den første klagers opholdstilladelse er urimelig, og at der er sket en krænkelse af artikel 8.

b) Regeringen

36. Regeringen, der henviser til de bestemmelser, der er citeret ovenfor, påstår, at det omtvistede indgreb skulle være i overensstemmelse med loven i henhold til artikel 8, stk. 2.

37. Den vurderer, at klagerne under opholdet i Schweiz har påvist, at de ikke formår at forsørge sig selv på sigt. De har således modtaget offentlig bistand i det mindste siden 1994. Klagerne har ligeledes været retsforfulgt talrige gange og har en opbygget en stor gæld, hvortil kommer 205 konstateringer om manglende aktiver for beløb på op til ca. 220.000 CHF i perioden mellem 1987 og 2008. Den mandlige klager har endvidere været dømt for strafbare handlinger. Den omtvistede foranstaltning forfølger flere af de mål, der er anført i artikel 8, stk. 2, dvs. landets økonomiske velfærd, forebyggelse af uro og forebyggelse af forbrydelser samt beskyttelse af andres ret og frihed.

38. Med hensyn til nødvendigheden af den omtvistede foranstaltning henviser regeringen til, at klagers kriminelle handlinger strakte sig over en periode på flere år. Disse handlinger er lovovertrædelser i henhold til § 10 i LSEE (præmis 24 ovenfor) og krænkede den offentlige orden.

39. Regeringen vedgår, at varigheden af klagernes ophold i Schweiz er betydelig, idet den mandlige klager havde boet i landet mellem 1983 og

2004 og den kvindelige klager var kommet til landet i en alder af 18 år og havde boet der i mere end 40 år. Den kvindelige klager var til gengæld rejst til Bosnien-Hercegovina mod slutningen af 80'erne og vendt tilbage til Schweiz nogle måneder senere på grund af fjendtlighedernes udbrud. Hun havde endvidere givet udtryk for sit store ønske om at vende tilbage til Bosnien-Hercegovina for at bo sammen med sin mand i et nyligt opført hus i Tesanj, senest når hun nåede pensionsalderen og dermed havde ret til schweizisk aldersdomsydelse. Regeringen oplyser ligeledes i denne henseende, at klager havde henvendt sig til ekspeditionen for at meddele sin definitive udrejse fra Schweiz, hvorved han således gav afkald på opretholdelse af etableringstilladelsen.

40. Regeringen henviser ligeledes til, at klagerne er gift med hinanden og har to fællesbørn, der er myndige, og at de to børn fra den mandlige klagers første ægteskab, hvoraf det ene bor i Bosnien-Hercegovina, ligeledes er myndige. Da der ikke er udstedt et indrejseforbud i Schweiz mod den mandlige klager, kan han regelmæssigt aflægge længerevarende besøg hos sin hustru, hvis hun ikke skulle ønske at følge med ham til Bosnien-Hercegovina.

41. Ifølge den schweiziske regerings mening skal de vanskeligheder, som den kvindelige klager måtte stå over for, såfremt hun vender tilbage til Bosnien-Hercegovina, ikke overvurderes. På den ene side er de anførte risici, dvs. arbejdsløshed, landets vanskelige situation mv., ikke nylige fænomener, som den mandlige klager kunne være uvidende om, da han besluttede at forlade Schweiz definitivt. Hvis den kvindelige klager reelt havde frygtet dette, ville hun sandsynligvis ikke have været indforstået med opførelsen af et nyt hus i Tesanj.

42. Regeringen påstår endvidere, at klagerne har bevaret stærke bånd til oprindelseslandet, hvor klagers søster og ene datter bor. Regeringen bemærker i øvrigt, at de påståede svage forbindelser til oprindelseslandet åbenbart ikke har forhindret dem i at lade et hus opføre eller træffe beslutning om definitivt at forlade Schweiz i august 2004.

43. Regeringen vurderer ligeledes, at klagerne tydeligt ved deres adfærd har vist, at de end ikke har forsøgt at integrere sig i det schweiziske samfund eller landets arbejdsmarked. Den kvindelige klager havde ingen indtægtsgivende virksomhed i Schweiz og den mandlige klager havde været arbejdsløs fra 1995 til 1997 samt fra 2002 til august 2004, hvor han vendte tilbage til Bosnien-Hercegovina. De skulle hermed have opnået betydelige offentlige bistandsydelse siden 1994 og opbygget stor gæld. De skulle på intet tidspunkt have gjort seriøse forsøg på at forbedre deres økonomiske situation i Schweiz.

44. Endelig kunne den mandlige klagers helbredstilstand ifølge regeringen ikke betegnes som afgørende, idet sundhedsvæsenet i deres oprindelsesland tilbød passende behandlingsmuligheder. Klager burde endvidere som husejer råde over økonomiske midler, der skulle gøre det

muligt for ham at betale udgifterne til behandling i Bosnien-Hercegovina.

45. Afvisningen af at meddele klager en ny opholdstilladelse var henset til ovenstående nødvendig i et demokratisk samfund. Der er som følge heraf ikke sket en krænkelse af Konventionens artikel 8.

2. Domstolens bemærkninger

a. Indgreb i udøvelse af rettighed, der er beskyttet i medfør af artikel 8

46. Domstolen henviser til, at Konventionen ikke garanterer en udlænding nogen ret til at indrejse i eller bosætte sig på en stats territorium. Udvisning af en person fra et land, hvor den pågældendes nære slægtninge bor, kan imidlertid udgøre et indgreb i retten til respekt for den pågældende persons familieliv, således som denne er beskyttet i medfør af Konventionens artikel 8, stk. 1 (*Moustaquim mod Belgien*, dom af 18. februar 1991, præmis 16, serie A nr. 193).

47. Domstolen bemærker endvidere, at den i sin retspraksis har haft udvisning af fastboende udlændinge såvel inden for området ”privatliv” som ”familieliv” under overvejelse, idet graden af de pågældendes sociale integration tillægges en vis betydning på dette plan (jf. for eksempel dommen *Dalia mod Frankrig*, 19. februar 1998, præmis 42-45, *Samlingen af domme og afgørelser* 1998-I).

48. Domstolen henviser endvidere til, at det ikke er alle etablerede indvandrere, uanset hvor lang tid de har haft ophold i det land, de skal udvises af, der nødvendigvis har et ”familieliv” som defineret i artikel 8. Men da denne artikel 8 ligeledes beskytter retten til at etablere sig og opretholde relationer med medmennesker og omverdenen, og da den undertiden omfatter aspekter af en persons sociale identitet, skal det accepteres, at de samlede sociale forbindelser mellem etablerede indvandrere og det samfund, de bor i, er en integreret del af begrebet ”privatliv” i betydningen i artikel 8. Uanset om et ”familieliv” eksisterer eller ej, udgør udvisningen af en etableret udlænding en krænkelse af den pågældende persons ret til respekt for privatlivet. Det er på baggrund af omstændighederne i sagen, der er indbragt for Domstolen, at denne beslutter, om der skal lægges vægt på ”familielivsaspektet” frem for aspektet ”privatlivets fred” (*Üner mod Nederlandene* [Storkammeret], nr. 46410/99, præmis 59, EMD 2006 XII).

49. Med hensyn til sagens omstændigheder vurderer Domstolen på grund af klagerens langvarige ophold i Schweiz, at afvisningen af at forny klagerens opholdstilladelse udgør et indgreb i retten til respekt for klagers ”privatliv” (jf., *mutatis mutandis*, *Gezinci mod Schweiz*, nr. 16327/05, præmis 57, 9. december 2010). Såfremt denne afvisning kan medføre

adskillelse fra klagers hustru samt fra deres fællesbørn, der bor i Schweiz og alle har opholdstilladelse i landet, vurderer Domstolen, at klagerne ligeledes har været udsat for et indgreb i deres ret til ”familieliv”.

b) Indgrebets berettigelse

50. Et sådant indgreb krænker Konventionen, hvis det ikke opfylder kravene i artikel 8, stk. 2. Det skal derfor efterprøves, om indgrebet var ”i overensstemmelse med loven”, berettiget af ét eller flere legitime mål i forhold til stk. 2 og ”nødvendigt” i et demokratisk samfund”.

i. ”I overensstemmelse med loven”

51. Det bestrides ikke mellem parterne, at den omtvistede foranstaltning var baseret på de relevante bestemmelser i LSEE (jf. ovenstående præmis 24).

ii. Legitimt mål

52. Domstolen vurderer i lighed med Regeringen, at det pågældende indgreb *a priori* tog sigte på mål, der er i fuld overensstemmelse med Konventionens artikel 8, stk. 2, dvs. landets økonomiske velvære, forebyggelse af uro og forbrydelse og beskyttelse af andres ret og frihed (jf., *mutatis mutandis*, *Berrehab mod Nederlandene*, 21. juni 1988, serie A nr. 138, præmis 26).

iii. Indgrebets nødvendighed i et demokratisk samfund

α) Generelle principper

53. Det primære spørgsmål, der skal afklares i den foreliggende sag, er, hvorvidt indgrebet var ”nødvendigt i et demokratisk samfund”. De grundlæggende principper med hensyn til udvisning af en person, der har tilbragt længere tid i et værtsland, som den pågældende efterfølgende skulle udvises fra efter at have begået lovovertrædelser, er fastlagt i Domstolens retspraksis og er for nyligt sammenfattet, navnlig i sagerne *Üner* (nævnt ovenfor, præmis 54-55 og 57-58), *Maslov mod Østrig* ([Storkammeret], nr. 1638/03, præmis 68-76, EMD 2008), og *Emre*, nævnt ovenfor, præmis 65-71. Domstolen havde i sagen *Üner* mulighed for at sammenfatte de kriterier, der skal vejlede de nationale instanser i sådanne sager (præmis 57 ff.):

- arten og alvoren af den af klager begåede kriminalitet;
- længden af klagers ophold i det land, som vedkommende skal udvises fra;

- den tid, der er forløbet, siden lovovertrædelsen blev begået, og klagers adfærd i denne periode;
- de pågældende personers nationalitet;
- klagers familiesituation, navnlig ægteskabets varighed og andre faktorer, der viser familielivets effektivitet;
- hvorvidt ægtefællen havde kendskab til lovovertrædelsen, da den familiemæssige relation etableret;
- hvorvidt der er børn i ægteskabet og i så fald deres alder;
- alvorligheden af de problemer, som ægtefællen risikerer at blive stillet over for i det land, hvortil klager skal udvises;
- de berørte børns tarv og trivsel, herunder alvorligheden af de vanskeligheder, som klagers børn med sandsynlighed vil blive stillet over for i det land, som den udviste udvises til, og
- fastheden af klagers sociale, kulturelle og familiemæssige bånd med værtslandet og med modtagerlandet.

54. Der skal ligeledes i givet fald tages højde for særlige omstændigheder i forbindelse med nærværende sag, som for eksempel lægelige informationer (*Emre*, nævnt ovenfor, præmis 71, 81-83).

55. Domstolen erkender, at den foreliggende sag adskiller sig fra ovennævnte sager, for så vidt som klagerne klager over de schweiziske myndigheders afvisning af at forny den mandlige klagers etableringstilladelse, idet de først og fremmest gør deres dybtgående integration i landet gældende, efter at de havde tilbragt en betydelig periode i landet. Den første klagers lovstridige adfærd synes kun at have spillet en sekundær rolle i de nationale myndigheders vurdering. Domstolen er under alle omstændigheder af den mening, at ovennævnte kriterier tilsvarende skal finde anvendelse for en sådan situation.

56. Domstolen henviser ligeledes til, at de nationale myndigheder har en vis skønsmargen til at udtale sig om nødvendigheden i et demokratisk samfund for et indgreb i udøvelsen af en rettighed, der er beskyttet i medfør af artikel 8, og om den pågældende foranstaltnings proportionalitet med det legitime mål, der forfølges (*Slivenko mod Letland* [Storkammeret], nr. 48321/99, præmis 113, EMD 2003-X; og *Berrehab*, nævnt ovenfor, præmis 28). Domstolens opgave ifølge dens gældende retspraksis er at bestemme, om der i de anfægtede foranstaltninger er respekteret en rimelig balance mellem de tilstedeværende interesser, dvs. på den ene side den pågældende persons rettigheder, der er beskyttet i medfør af Konventionen, og på den anden side samfundets interesser (jf. blandt mange andre, *Boultif mod Schweiz*, nr. 54273/00, præmis 47, EMD 2001-IX). Denne skønsmargen går hånd i hånd med en europæisk kontrol, der både angår loven og de afgørelser, hvor den anvendes, også selv om de hidrører fra en uafhængig

domstol (jf., *mutatis mutandis*, *Société Colas Est m.fl. mod Frankrig*, nr. 37971/97, præmis 47, EDHR2002-III). Domstolen er dermed kompetent til at træffe afgørelse i sidste instans om, hvorvidt en foranstaltning med udvisning af en person er forenelig med artikel 8, og navnlig om den var nødvendig i et demokratisk samfund, dvs. berettiget i kraft af et bydende nødvendigt samfundsmæssigt behov, der står i forhold til det forfulgte legitime mål (*Mehemi mod Frankrig*, dom af 26. september 1997, Sml. 1997-VI, præmis 34; *Dalia*, nævnt ovenfor, præmis 52; *Boultif mod Schweiz*, nævnt ovenfor, præmis 46; og *Slivenko*, nævnt ovenfor, præmis 113).

β) Anvendelse af ovennævnte principper i den foreliggende sag

57. Domstolen bemærker indledningsvist, at de to klagerne længe har boet lovligt i Schweiz. Den mandlige klager ankom til Schweiz i 1986, den kvindelige klager ankom allerede i 1969. Varigheden af deres ophold udgør således på det tidspunkt, hvor Forbundsdomstolen afsagde sin dom i 2009, henholdsvis 23 og 40 år. Den kvindelige klager har endvidere haft en etableringstilladelse i Schweiz siden 1979, og dermed en tilladelse af en mere stabil karakter end en almindelig opholdstilladelse. Det er i øvrigt ikke bestridt, at Schweiz i en lang periode har været centrum for klagernes privat- og familieliv.

Domstolen konstaterer ligeledes, at klagerne har opholdt sig uafbrudt i Schweiz, bortset fra i en periode på fire måneder fra mellem august og december 2004, efter at de nationale myndigheder havde afvist den kvindelige klagers anmodning om familiesammenføring (ovenstående præmis 14). Den foreliggende sag adskiller sig på dette punkt væsentligt fra sagen *Gezginci* (nævnt ovenfor, præmis 69 og 70), hvori klager gentagne gange tog til udlandet i længerevarende perioder.

Domstolen vurderer under disse omstændigheder, at det tilkommer de nationale myndigheder på en overbevisende måde og ved hjælp af relevante og tilstrækkelige årsager at bevise, at der eksisterer et samfundsmæssigt bydende nødvendigt behov for at udvise den pågældende person, og navnlig, at denne foranstaltning står i forhold til det forfulgte legitime mål.

58. Med hensyn til først den mandlige klagers lovstridige adfærd henviser Domstolen til, at klager flere gange mellem 1995 og 2002 er dømt, herunder idømt bøder, der ikke overstiger beløb på 400 CHF, og en fængselsdom på 17 dage (i alt) for overtrædelse af færdselsloven og for krænkelse af husfreden. Domstolen bemærker, lige som klagerne, at disse forseelser ikke vejer tungt, og den konkluderer heraf, at det vil være passende at vurdere forseelserne ud fra en retfærdig afvejning. Domstolen finder det i øvrigt vigtigt, at klager ikke har begået nye forseelser siden 2002. Henset til ovenstående kan klager ikke anses for at udgøre en fare eller trussel for sikkerheden eller den schweiziske offentlige orden.

59. Det, der forekommer at have spillet en væsentlig rolle i de nationale instansers afvejning af interesserne, er opbygningen af den store gæld samt de betydelige beløb, som klagerne har modtaget i offentlig bistand fra 1994 til 2001 samt fra 2003 til 2008 (jf., *mutatis mutandis*, *Gezginci*, nævnt ovenfor, præmis 73). Det samlede beløb udgør 333.000 CHF (ca. 277.500 EUR). Idet der henvises til, at ophavsmændene til Konventionen udtrykkeligt har taget højde for landets økonomiske velvære som et legitimt mål for berettigelse af et indgreb i udøvelsen af retten til respekt for privat- og familielivet (jf. f.eks. *Miailhe mod Frankrig* (nr. 1), 25. februar 1993, præmis 33, serie A nr. 256-C; *Hatton m.fl. mod Det Forenede Kongerige* [Storkammeret], nr. 36022/97, præmis 121, EMD 2003-VIII; *Mubilanzila Mayeka og Kaniki Mitunga mod Belgien*, nr. 13178/03, præmis 79, EMD 2006-XI; *Mengesha Kimfe mod Schweiz*, nr. 24404/05, præmis 66, 29. juli 2010; *Agraw mod Schweiz*, nr. 3295/06, præmis 49, 29. juli 2010, og *Orlić mod Kroatien*, nr. 48833/07, præmis 62, 21. juni 2011), i modsætning til de rettigheder, der er beskyttet i medfør af Konventionens artikel 9-11, vurderer Domstolen, at de schweiziske myndigheder kunne tage højde for klagerens gæld og afhængighed af offentlig bistand, såfremt denne afhængighed måtte have indflydelse på landets økonomiske velvære. Domstolen vurderer ikke desto mindre, at disse forhold kun udgør et aspekt blandt flere, som Domstolen skal tage højde for.

60. Med hensyn til de forskellige berørte personers nationalitet er de to klagere statsborgere fra Bosnien-Hercegovina. Domstolen henviser ligeledes til, at parret har to fællesbørn, der er født i 1982 og 1984, og som bor i Schweiz og har opholdstilladelse i dette land. Desuden bor ét af børnene, der er født i 1979 og stammer fra den mandlige klagers første ægteskab, ligeledes i Schweiz. Idet klagerne ikke over for Domstolen har påvist, at der mellem dem og børnene er supplerende afhængighedsforhold, ud over normale følelsesmæssige bånd, (*Ezzouhdi mod Frankrig*, nr. 47160/99, præmis 34, 13. februar 2001; og *Kwakie-Nti og Dufie mod Nederlandene* (dec.), nr. 31519/96, 7. november 2000), kan de naturligvis ikke påberåbe sig disse familieforhold med hensyn til artikel 8, idet børnene er voksne. Domstolen vurderer ikke desto mindre, at forholdene ikke er helt uden relevans for vurderingen af klagerens familiesituation.

61. Domstolen tager endvidere Regeringens argument til efterretning, ifølge hvilket klager, der ikke har indrejseforbud i Schweiz, regelmæssigt kan besøge sine børn og i givet fald sin hustru, hvis hun ikke følger med ham og bosætter sig i Bosnien-Hercegovina. Domstolen er i øvrigt underrettet om, at klager sporadisk kan rejse til Schweiz og opholde sig der i en periode på maksimalt tre måneder (ovenstående præmis 23). Domstolen vurderer i denne henseende, selv om de kompetente myndigheder måtte tage positivt imod sådanne anmodninger i fremtiden, at disse midlertidige foranstaltninger, der i givet fald måtte blive meddelt alene efter anmodning, under ingen omstændigheder ville kunne anses for at erstatte klagerens ret til

at udøve rettigheden til at leve sammen, hvilket udgør ét af de grundlæggende aspekter ved retten til respekt for familielivet (jf., *mutatis mutandis*, dommene *Agraw mod Schweiz*, nr. 3295/06, præmis 51, og *Mengesha Kimfe mod Schweiz*, nr. 24404/05, præmis 69-72, begge af 29. juli 2010).

62. Et andet kriterium, der skal tages højde for i afvejningen af interesserne, er fastheden af de sociale, kulturelle og familiemæssige bånd med Schweiz og med Bosnien-Hercegovina. Forbundsdomstolen har selv i den foreliggende sag erkendt, at klagerne har et betydeligt socialt netværk i Schweiz, og at deres tilbagevenden til oprindelseslandet på grund af den betydelige varighed af deres ophold i Schweiz uden tvivl ville stille dem over for visse vanskeligheder (ovenstående præmis 20).

63. De schweiziske myndigheder har ganske vist ligeledes henvist til, at klagerne havde ladet et hus opføre i deres oprindelsesland, og at ét af børnene fra den mandlige klagers første ægteskab samt hans søster bor i oprindelseslandet. Domstolen tager ligeledes til efterretning, at den mandlige klager den 24. august 2003 havde meddelt de schweiziske myndigheder, at han definitivt ville vende tilbage til Bosnien-Hercegovina, hvilket er ét af de nationale myndigheders hovedargumenter for afvisning af en fornyelse af opholdstilladelsen. Domstolen vurderer, at dette argument skal bedømmes i lyset af de efterfølgende indtrufne forhold, dvs. efter Forbundsdomstolens dom af 6. marts 2009.

64. Henset til de nye informationer i de ovenfor nævnte lægeerklæringer (præmis 21 og 22) og under henvisning til, at det ikke tilkommer Domstolen at rejse tvivl om den vurdering, som de nationale instanser har foretaget af sagens faktiske forhold (*Schenk mod Schweiz*, 12. juli 1988, præmis 45-46, serie A nr. 140; og *García Ruiz mod Spanien* [Storkammeret], nr. 30544/96, præmis 28, EMD 1999-I), henviser Domstolen til, at klagers helbredstilstand er alvorligt svækket og kræver konstant opfølgning. Selv om Domstolen tvivler på sandfærdigheden af argumentet om, at den nødvendige behandling ikke skulle være tilgængelig i Bosnien-Hercegovina, der er medlem af Europarådet, udelukker Domstolen imidlertid ikke, at det, hvis klager rykkes op ved rode fra sit normale miljø i Schweiz, kan have en destabiliserende indvirkning på hans allerede svækkede helbred, og at dette vil kunne forårsage nye medicinske komplikationer (jf., *mutatis mutandis*, *Emre*, nævnt ovenfor, præmis 81-83). Selv om klagers helbredstilstand alene ikke måtte være tilstrækkelig til at forpligte de schweiziske myndigheder til at forny hans opholdstilladelse, skal Domstolen ikke undlade at se helt bort herfra i afvejningen af interesserne.

65. Domstolen udelukker ikke, at det faktum, at klager ikke vil modtage invalidepension, hvis han måtte vende tilbage til sit oprindelsesland – idet en sådan pension kun udbetales i udlandet, når invaliditetsgraden når op på 50 % (ovenstående præmis 26) – vil kunne forværre hans situation. Domstolen konstaterer, at klagerne ikke eksplicit har påberåbt sig dette argument ved de

ationale domstole, men at Regeringen heller ikke længere bestrider dette i dennes bemærkninger til Domstolen.

66. Domstolen vedgår henset til ovenstående, at landets økonomiske velfærd ganske vist kan tjene som et legitimt mål i forbindelse med en afvisning af at forny en opholdstilladelse. Denne årsag skal ikke desto mindre vurderes ud fra en retfærdig afvejning og i lyset af samtlige omstændigheder i sagen. Domstolen vurderer imidlertid ud fra den betydelige varighed af klagernes ophold i Schweiz og deres ubestridte sociale integration i landet, at den anfægtede foranstaltning ikke var berettiget ud fra et bydende nødvendigt samfundsmæssigt behov og ikke stod i forhold til de påberåbte legitime formål. Den indklagede stat har følgelig overskredet sin skønsmargen i den foreliggende sag.

67. Der er følgelig sket en krænkelse af Konventionens artikel 8.

II. OM ANVENDELSE AF ARTIKEL 41 I KONVENTIONEN

68. Artikel 41 i Konventionen har følgende ordlyd:

”Hvis Domstolen finder, at der er sket en krænkelse af Konventionen eller de dertil knyttede protokoller, og hvis vedkommende høje kontraherende parts interne ret kun tillader delvis skadesløsholdelse, skal Domstolen om nødvendigt tilkende den forurettede part passende erstatning.”

A. Tab

69. Klagerne gør ikke krav på erstatning for lidt tab.

B. Udgifter og sagsomkostninger

70. Klagerne begærer til gengæld tilbagebetaling af et beløb på 15.418,80 schweizerfranc (CHF), dvs. ca. 12.850 euro (EUR) til udgifter og sagsomkostninger, eller 7.418,80 CHF, som de har pådraget sig ved de nationale domstole og 8.000 CHF for udgifter og sagsomkostninger ved Domstolen.

71. Regeringen vurderer, at beløbet på 6.000 CHF skulle dække samtlige udgifter og sagsomkostninger til de sager, der er indbragt for forbundsdomstolen og i Strasbourg.

72. Ifølge Domstolens retspraksis kan en klager kun få tilbagebetalt udgifter og sagsomkostninger, hvis deres virkelighed, nødvendighed og rimelige karakter påvises. Domstolen vurderer i den foreliggende sag og henset til de dokumenter, der er i dens besiddelse, samt henset til dens

retspraksis, at et beløb på 9.000 EUR er rimeligt for udgifter og sagsomkostninger til den nationale procedure og til proceduren ved Domstolen og tilkender klagerne dette beløb.

C. Morarenter

73. Domstolen finder det passende at beregne morarenterne efter satsen for Den Europæiske Centralbanks marginale udlånsfacilitet med tillæg af tre procentpoint.

PÅ BAGGRUND AF DISSE PRÆMISSER UDTALER DOMSTOLEN ENSTEMMIGT:

1. Klagen antages til realitetsbehandling.
2. Der er sket en krænkelse af Konventionens artikel 8.
3. a) Den indklagede stat skal inden tre måneder fra den dato, hvor dommen er definitiv i henhold til Konventionens artikel 44, stk. 2, betale et beløb til klagerne i udgifter og sagsomkostninger på 9.000 EUR (ni tusind euro), der skal konverteres til valutaen i den indklagede stat efter gældende kurs på betalingsdatoen, med tillæg af ethvert beløb, der måtte være skyldigt for klagerne i form af skat.
b) Fra udløbet af denne frist og frem til betaling forrentes disse beløb med en simpel rente til en sats svarende til satsen for Den Europæiske Centralbanks marginale udlånsfacilitet, der er gældende i denne periode, med tillæg af tre procentpoint.
4. Domstolen afviser påstanden om passende erstatning for det øvrige.

Affattet på fransk og derefter meddelt skriftligt den 11. juni 2013 i medfør af regel 77, stk. 2 og 3 i Domstolens procesreglement.

Stanley Naismith
Justitssekretær

Guido Raimondi
Formand